

ਖੁਲਾਸਾ ਖੁਤਬਾ ਜੁਮਆ 10.01.2020

ਵੱਲੋਂ : ਨਜ਼ਾਰਤ ਨਸ਼ਰੋ ਇਸ਼ਾਅਤ ਕਾਦੀਆਂ

ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੱਦ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲੱਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਮਰਤਬਾ ਰਖੱਣ ਵਾਲੇ ਬਦਰ ਦੇ ਸਹਾਬੀ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਬਿਨ ਇਬਾਦਹ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਦਾ ਇਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਜ਼ਿਕਰ

ਸਯੱਦਨਾ ਹਜ਼ਰਤ ਅਮੀਰੁਲ ਮੋਮਿਨੀਨ ਖਲੀਫ਼ਾਤੁਲ ਮਸੀਹ ਖ਼ਾਮਿਸ ਅਯੱਦਾਹੁਲੱਹ ਤਆਲਾ ਬਿਨਸਰਿਹਿਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੇ ਜੁਮਏ ਦੇ ਖੁਤਬੇ ਦਾ ਸਾਰ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 17 ਜਨਵਰੀ 2020 ਈ. ਨੂੰ ਮਸਜਿਦ ਬੈਤੁਲ ਫ਼ਤੂਹ ਮੌਡਰਨ (ਬਰਤਾਨੀਆ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ

ਤਸ਼ਹੁਦ, ਤਊਜ਼ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਫ਼ਾਤਿਹਾ ਦੀ ਤਲਾਵਤ ਦੇ ਬਾਦ ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਅਯੱਦਾਹੁਲੱਹ ਤਆਲਾ ਬਿਨਸਰਿਹਿਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ :

ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਬਿਨ ਇਬਾਦਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਖੁਤਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅੱਜ ਉਸਦਾ ਅਖੀਰੀ ਭਾਗ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂਗਾ । ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲੱਮ ਦੀ ਵਫ਼ਾਤ ਦੇ ਬਾਦ ਅੰਸਾਰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਖਲੀਫ਼ਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੌਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਵੀ ਸਨ । ਜੱਦ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਖਲੀਫ਼ਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਡਗਡੋਲ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੋਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਾਨ੍ਹਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ।

ਮਸਨਦ ਅਹਮਦ ਬਿਨ ਹੰਬਲ ਦੀ ਹਦੀਸ ਹੈ । ਹਮੀਦ ਬਿਨ ਅਬਦੁਰ ਰਹਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਸੂਲੁਲੱਹ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲੱਮ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਪਵਿੱਤਰ ਮਦੀਨੇ ਦੇ ਨਜ਼ਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਨ । ਮਦੀਨੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਆਪ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਦੇ ਨਾਲ ਸਕੀਫ਼ਹ ਬਨੂ ਸਅਦਾ ਵੱਲ ਗਏ । ਉੱਥੇ ਜਾਕੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਨੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ । ਆਪ ਨੇ ਕੁਰਆਨ ਤੇ ਹਦੀਸ ਰਾਹੀਂ ਅੰਸਾਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ । ਫਿਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੇ ਸਅਦ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੱਦ ਰਸੂਲੁਲੱਹ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲੱਮ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਕੁਰੈਸ਼ ਹੋਣਗੇ । ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਲੋਕ ਉਮਰਾ (ਬਾਦਸ਼ਾ) ।

ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ : ਤਬਕਾਤੁਲ ਕੁਬਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਬੀ ਕਰੀਮ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲਮ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੇ ਬਾਦ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹਿ ਅਨਹੁ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਬਿਨ ਇਬਾਦਹ ਵੱਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਭਿਜਵਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਣਕੇ ਬੈਅਤ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੈਅਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕੌਮ ਨੇ ਵੀ ਬੈਅਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ । ਇਸ 'ਤੇ ਉਹਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਰੱਬ ਦੀ ਸਹੁੰ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬੈਅਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਜੱਦ ਤੱਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਰਕਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਏ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨ ਮਾਰ ਲਵਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ । ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਨੂੰ ਜੱਦ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਬਸ਼ੀਰ ਬਿਨ ਸਅਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਸੂਲੁਲੱਹ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲਮ ਦੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ! ਉਹਨਾ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਦੀ ਬੈਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ । ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਆਪ ਉਹਨਾ ਵੱਲ ਪੇਸ਼ਕਦਮੀ ਨ ਕਰੇ । ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਹਾਣ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੌਮ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਬੈਅਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ । ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਬਕਰ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਬਸ਼ੀਰ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ । ਫਿਰ ਜੱਦ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮਦੀਨੇ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਅਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ? ਸਅਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ ! ਮੈਂ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹਾਂ । ਫਿਰ ਉਹਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਖ਼ੁਦਾ ਆਪ ਦਾ ਸਾਥੀ ਅਰਥਾਤ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹਿ ਅਨਹੁ ਸਾਨੂੰ ਆਪਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਪਿਆਰਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਦ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਗਏ । ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਦੀ ਬੈਅਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ । ਸੋ, ਤਾਰੀਖ਼ ਤਿਬਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ **واتبع القوم** **على البيعة ويايع سعد** ਕਿ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂਬਕਰ ਦੀ ਬੈਅਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਨੇ ਵੀ ਬੈਅਤ ਕੀਤੀ ।

ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ : ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹਿ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਸੂਲੇ ਕਰੀਮ ਸਲਲੱਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸਲਮ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੇ ਬਾਦ ਸਹਾਬਾ ਵਿੱਚ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਬਾਰੇ ਮਤਿਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ । ਅੰਸਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ । ਬਨੂ ਹਾਸ਼ਮ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ । ਮੁਹਾਜਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਕੁਰੈਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ 'ਤੇ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਜੱਦ ਉਹਨਾ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅੰਸਾਰ ਤੇ ਬਨੂ ਹਾਸ਼ਮ ਸਾਰੇ ਉਹਨਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਇਕ ਸਹਾਬੀ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਨ ਆਈ । ਇਹ ਉਹ ਅੰਸਾਰੀ ਸਹਾਬੀ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਸਾਰ ਆਪਣਾ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਬੂਬਕਰ ਦੀ ਬੈਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਦਾ ਇਸ ਮੌਕੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ **أقتلوا سعد** ਅਰਥਾਤ ਸਅਦ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਓ ਪਰ ਉਹਨਾ ਨੇ ਆਪ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ । ਕੁਝ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਹ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਸਅਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜ ਲਓ ਕਿਉਂਕਿ ਕਤਲ ਦਾ ਭਾਵ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜਨਾ ਅਤੇ ਕੌਮ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਤੱਕ ਜੀਉਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇਕਰ ਕਤਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਨੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜੁਸ਼ੀਲੇ ਸਨ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਕਤਲ ਹੋਣਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਬੀਰ (ਸਵਪਨਫਲ) ਸੰਬੰਧ ਤੋੜਨਾ ਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਹਿਰਹਾਲ, ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਇਸ ਖ਼ੁਤਬੇ ਦੇ ਬਾਦ ਕਿ ਸਅਦ ਨੇ ਬੇਸ਼ਕ ਬੈਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਮਸ਼ਵਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਭਾਵ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦੀ ਬੈਅਤ ਨ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਐਨ੍ਹਾ ਵੱਡਾ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ : ਸਹਾਬਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਇਸਲਾਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਤਹਜ਼ੀਬੁਲ ਤਹਜ਼ੀਬ, ਅਸਾਬਾ ਅਤੇ ਅਸਦੁਲਗ਼ਾਬਾਹ। ਇਹਨਾ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਲਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਅਦ ਬਾਕੀ ਸਹਾਬਾ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਕੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਹਾਬਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਠ ਸੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਅਦ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸਅਦ ਬਿਨ ਅਬੀ ਵਕਾਸ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਅਸ਼ਰਾ ਮੁਬਸ਼ਰਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਬਬ ਸਅਦ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਨ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਸਅਦ ਹੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਅਦ ਹੋਰ। ਝੱਟ ਮੇਰੇ ਖ਼ੁਤਬੇ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰ ਛੱਡੀ। ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵੱਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਮੂਰਖਤਾ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫ਼ਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫਿਰ ਆਪ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਹਜ਼ਰਤ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾਤੁਲ ਮਸੀਹ ਅਵਲ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੌਣ ਸੀ ? ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕੁਰਆਨ ਪੜ੍ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਬਲੀਸ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਦ ਆਪ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਬਲੀਸ ਹੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਮਾਮੂਰ (ਪ੍ਰਕਟ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਮੂਰ ਨ ਹੋਵੇ। ਹਜ਼ਰਤ ਆਦਮ ਮਾਮੂਰ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਵੀ ਸਨ। ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦ ਅਲੈਹਿ ਸਲਾਮ ਮਾਮੂਰ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਵੀ ਸਨ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਬੀ ਵੀ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਉਹ ਖ਼ੁਲਫ਼ਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਦੇ ਮਾਮੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬੇਸ਼ਕ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਉਹਨਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਬਰਦਾਰੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਵਹੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਦੀ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਵਹੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਿਜ਼ਾਮ (ਵਿਵਸਥਾ) ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਵਹੀ ਨਬੀ ਉਪਰ ਉਤਰੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨਿਜ਼ਾਮ (ਵਿਵਸਥਾ) ਨਬੀ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਖਲੀਫ਼ਾ । ਇਸ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਮਤੇ ਕੁਬਰਾ (ਮਹਾਨ ਸਨਮਾਨ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਲੀਫ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਮਤੇ ਸੁਗਰਾ (ਲਘੂ ਸਨਮਾਨ) । ਹਜ਼ਰਤ ਖਲੀਫ਼ਾਤੁਲ ਮਸੀਹ ਅਵੱਲ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਵਿਕਤੀਗੱਤ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਐਸ ਕਢਕੇ ਇਸ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜੋ ਰੱਬ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮੈਂ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ । ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਰੱਬ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਖਲੀਫ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਰੱਬ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਲਈ ਉਹਨਾ ਤੋਂ ਵਾਪਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਸਿਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ ਜੋ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਖ਼ਰਾਬੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਹਾਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਦੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਰੱਬ ਉਹਨਾ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਆਪ ਜ਼ਿੱਮੇਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਭਵਤਾ ਨਿਜ਼ਾਮ ਬਾਰੇ ਖਲੀਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਰਮਾ ਦੇ ਜ਼ਿੱਮੇਦਾਰ ਖਲੀਫ਼ੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰੱਬ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਆਪ ਖਲੀਫ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰੱਬ ਦੀ ਦਾਨਾਈ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਖਲੀਫ਼ੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਬੈਠਣ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਲਈ ਮਾੜੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਰੱਬ ਅਤਿਅੰਤ ਗੁਪਤ ਸਾਧਨਾ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਗ਼ਲਤੀ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਪਤਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗੀ । ਪਰ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗਲ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਕਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਇਸਮਤੇ ਕੁਬਰਾ ਵੀ ਤੇ ਇਸਮਤੇ ਸੁਗਰਾ ਵੀ (ਮਹਾਨ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਤੇ ਲਘੂ ਸਨਮਾਨ ਵੀ) । ਉਹ ਨਿਜ਼ਾਮ (ਵਿਵਸਥਾ) ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਵਹੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਖਲੀਫ਼ਾ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਨ ਹੋਵੇ, ਹਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾ ਔਲੀਆਵਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ । ਸੋ, ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਖਲੀਫ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨਿਜ਼ਾਮੇ ਸਿਲਸਿਲਾ (ਵਿਵਸਥਾ) ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵੀ, ਉੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਖਲੀਫ਼ੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਲਾਇਤ (ਵਲੀ ਹੋਣ ਵਿੱਚ) ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰਨਾ ਤੋਂ ਵਧੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਪਰੰਤੂ ਹਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਉਹਨਾ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਜ਼ਾਮ (ਵਿਵਸਥਾ) ਦਾ ਇਕ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਜਮਾਤੀ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ : ਹੁਣ ਜਮਾਤੀ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਲੋਕ ਇਕ ਵਾਰ ਅਚੰਭੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜਮਾਤੀ ਸਿਆਸਤ ਕੀ ਹੋਈ । ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਜ਼ਾਮ (ਵਿਵਸਥਾ) ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ । ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਸੁਝ ਬੁਝ ਤੇ ਦਾਨਾਈ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣਾ, ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ । ਇਹ ਅਸਲ ਸਿਆਸਤ ਹੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦ ਰਜ਼ੀ ਅਲੱਹ ਅਨਹੁ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਇਕ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਜਮਾਤੀ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਲੀਫ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਪੱਖ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਪੱਕਿਆਈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਭਾਵਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਰੱਖਣ । ਇਸ ਲਈ ਰੱਬ ਨੇ ਕੁਰਆਨ ਮਜੀਦ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਉੱਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ

وَلِيْمَكُنْ لَهُمْ دِيْنُهُمُ الَّذِي اَرْتَضَى لَهُمْ

ਰੱਬ ਦੇ ਦੀਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਕਰੇਗਾ । ਸੋ, ਜੋ ਦੀਨ (ਧਰਮ) ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤੇ ਸੁਗਰਾ (ਲਘੂ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਆਪ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਿਆਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਮਤਿਭੇਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਤਿਅੰਤ ਤੁੱਛ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਸੁਲੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਮਤਿਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਸੋ, ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਅਤ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਉਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਿਥਿਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬੈਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੈਅਤ ਤੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਮਸ਼ਵਰੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਐਕਸਪ੍ਰਟ ਤੇ ਮਾਹਰ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ੈਰ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦ ਅਲੈਹਿ ਸਲਾਮ ਨੇ ਇਕ ਮੁਕਦੱਮੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵਕੀਲ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਨਬੁਵੱਤ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤੋਂ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ । ਆਪ ਆਪਣਾ ਬਿਆਨ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦ ਅਲੈਹਿ ਸਲਾਮ ਦੇ ਸਹਾਬਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਸੋ, ਮਨ ਲਓ ਕਿ ਸਅਦ ਬਿਨ ਇਬਾਦਹ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮਹਾਰ ਹੋਣ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲੈਣਾ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮਸ਼ਵਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਹੀ ਰਿਵਾਇਤ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਮਸ਼ਵਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਮਦੀਨਾ ਛੱਡਕੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਬਾਰੇ ਸਹਾਬਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਈ ਕਿ ਸੰਭਵਤਾ ਰੱਬ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਕਿ ਸੰਦੇਹ ਦਾ ਸਬਬ ਨ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਬਦਰੀ ਸਹਾਬਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਅਜਿਹੀ ਹਰਕਤ ਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਢਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਬਹਿਰਹਾਲ ਉਹ ਅੱਡ ਹੋ ਗਏ ।

ਇਹ ਰਿਵਾਇਤ ਦਸੱਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਹਾਬਾ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵਰਨਾ ਉਹ ਕਿਉਂਕਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਜਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਸੋ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦੀ ਬੈਤ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਇਸਲਾਮੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਮ ਨੂੰ ਸਿਥਿਰ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਕਾ ਹੀ ਵਿਪਰੀਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਉਹ ਬੈਅਤ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਰੱਤੀ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ । ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਬਿਨ ਇਬਾਦਹ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਜੋ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼

ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਦੇ ਖਲੀਫ਼ਾ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਢਾਈ ਸਾਲ ਬਾਦ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸਅਦ ਬੈਠੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ । ਹਜ਼ਰਤ ਸਅਦ ਦੀ ਕਬਰ ਦਮਿਸ਼ਕ ਨੇੜੇ ਢਲਦੇ ਪਾਸੇ ਵਸਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਮਨੀਹ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ : ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਬਾਦ ਦੋ ਮਰਹੂਮੀਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਦਾ ਹੁਣੇ ਨਮਾਜ਼ ਜਨਾਜ਼ਾਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਵਾਂਗਾ । ਇੰਸ਼ਾਅਲੱਹ । ਪਹਿਲੇ ਹਨ ਮੁਕਰੱਮ ਸਯੱਦ ਮੁਹੱਮਦ ਸਰਵਰ ਸਾਹਬ ਜੋ ਸਦਰ ਅੰਜੁਮਨ ਅਹਮਦੀਆ ਕਾਦੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, 8 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ 85 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗਕੇ ਵਫ਼ਾਤ ਪਾ ਗਏ ਹਨ ।

انا لله وانا اليه راجعون۔ ਆਪ ਜ਼ਿਲਾ ਸੁੰਗੜਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਉਡੀਸਾ ਦੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਤੇ ਨੇਕ ਅਹਮਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸਨ । ਇਹਨਾ ਦੇ ਪੜਨਾਨਾ ਹਜ਼ਰਤ ਸਯੱਦ ਅਬਦੁਰ ਰਹੀਮ ਸਾਹਬ ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦ ਅਲੈਹਿ ਸਲਾਮ ਦੇ ਸਹਾਬੀ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਨਾ ਮੁਕਰੱਮ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਅਲੀਮ ਸਾਹਬ ਮਰਹੂਮ ਇਕ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਕਵੀ ਵੀ ਸਨ । ਅਲੱਹ ਤਆਲਾ ਮਰਹੂਮ ਦੇ ਦਰਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾ ਦੀਆਂ ਪੈੜ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਚਲੱਣ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ ।

ਦੂਜਾ ਜਨਾਜ਼ਾਹ ਮੁਹਤਰਮਾ ਸ਼ੋਕਤ ਗੋਹਰ ਸਾਹਿਬਾ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਲਤੀਫ਼ ਅਹਮਦ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਸਾਹਬ ਰਬਵਾਹ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸਨ ਅਤੇ ਮੌਲਾਨਾ ਅਬਦੁਲ ਮਾਲਕ ਖਾਨ ਸਾਹਬ ਮਰਹੂਮ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸਨ। ਪੰਜ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਰਬਵਾ ਵਿੱਚ 77 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵਫ਼ਾਤ ਹੋ ਗਈ । انا لله وانا اليه راجعون۔ । ਅਲੱਹ ਤਆਲਾ ਮਰਹੂਮਾ ਦੇ ਦਰਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾ ਦੀਆਂ ਪੈੜ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚਲੱਣ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ । ਨੇਕ ਹੋਣ, ਦੀਨ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਅਤੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧ ਰਖੱਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਰਖੱਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ।

Khulasa Khutba Jumma 17.01.2020

Delivered By : Hadhrat Khalifatul Masih Vth (atba)

Summarized by : Majlis Ansarullah Bharat

Translated by : Shamshad Ahmad Eden, from Punjabi Desk

From : Nazarat Nashr-o-Isha'at Qadian-143516, Distt. Gurdaspur, Punjab (INDIA)

Toll Free Shoba Noorul Islam-1800-3010-2131